

**PREOTUL ROMÂN TRANSIVĂNEAN
APĂRĂTOR AL CREDINȚEI ȘI IDEALURILOR NAȚIONALE,
ÎN PAGINILE LITERATURII ARDELENE**

CRISTIAN-GRIGORE IANCHIȘ

Abstract.

In the history of our nation the Orthodox Church has been permanently present in the midst of its shepherds, sharing together the joys and sorrows of our nation, fighting together for national ideals. We can say that the defense of the national ideals and the right faith are intertwined, because the Romanian people was Christian by formation, the literature through the selected texts shows us the image of the Transylvanian Romanian priest as an apologist, a priest who defended the right faith and the identity of the nation. The burden of the foreign yoke was felt most keenly by the Transylvanian Romanian priest, together with the people he shepherded under foreign rule, where they fought to defend the faith and the unity of the nation, defending the cultural and religious identity of the Transylvanian Romanians.

Keywords: priest, image, Transylvania, religious identity, national ideals.

Preliminarii

Lupta națională pentru unitate, independență și libertate, atât socială cât și religioasă străbate întreaga evoluție istorică a poporului român.¹ În istoria neamului nostru Biserica Ortodoxă a fost permanent prezentă în mijlocul păstorilor ei, împărtășind împreună bucuriile și necazurile neamului nostru, luptând împreună pentru idealurile naționale. Putem spune că apărarea idealurilor naționale și a dreptei credințe se întrepătrund, din pricina faptului că poporul român a fost unul creștin prin formare, litera-

¹ Gheorghe BUZATU, „Marea unire a românilor” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018, p. 72.

tura prin textele selectate ne arată imaginea preotului apologet, a preotului care a apărat dreapta credință și identitatea de neam.

Greutatea jugului străin a fost resimțită cel mai tare de preotul ortodox român transilvănean, aflat împreună cu cei pe care îi păstorea sub stăpânire străină, unde se luptau pentru apărarea credinței și pentru unitatea de neam, apărând identitatea culturală și religioasă a românilor transilvăneni. Situația lor era grea aflați sub stăpânire habsburgică, în stare de iobăgie, fiind împilați cu multe dări și munci grele, cu o stare materială și socială mai mult decât precară. Din aceste motive au încercat, ispițiți fiind de stăpânirea lumească, să se ridice din acea stare deplorabilă, atrași într-o capcană mai mare, a ereziei, din dorința de a ieși din starea deplorabilă în care se găseau.² Poporul român și credința ortodoxă erau doar tolerați.³

Situația Bisericii Ortodoxe din Transilvania era una deosebit de grea, se încerca ruperea legăturilor cu frații românii ortodocși de peste Carpați, pentru slăbirea credinței, situația economico-socială a preoților era una umilitoare, erau puși la robotă alături de iobagii pe care îi păstureau, trebuia să plătească dijmă, uneori chiar și preoților luterani și calvini.⁴

1. Apărător al credinței strămoșești și al idealurilor naționale

De la preoții care au luptat alături de domnitori pentru apărarea gliei și legii strămoșești, la cei aproape 80 de preoți care au participat la răscoala condusă de Horia, Cloșca și Crișan din toamna anului 1784. Clerul ortodox român a fost mereu alături de cei pe care îi păstureau. O tradiție consemnată de un istoric al Răscoalei – relatează că la intrarea lui Tudor Vladimirescu în București, în fruntea pandurilor săi, avea în dreapta sa un preot cu crucea în mână. În cursul Revoluției din 1848 în Țara Românească, preotul Radu Șapcă împreună cu alți doi preoți au săvârșit o slujbă de sfințire a steagurilor revoluționarilor. În oastea lui Avram Iancu se constată prezența a numeroși preoți, nu mai vorbim de Războaiele Mondiale.⁵

Referitor la personajul amintit mai sus, Radu Șapcă, poetul Ioan Alexandru în volumul *Pământ transfigurat*, îi va dedica o poezie. Născut în jurul anului 1800, Radu Șapcă preot fără de școală, dar care a învățat să scrie și să citească pe cărțile de ritual bisericesc, este hirotonit preot în anul 1818, reușind să ajungă și învățător în satul natal. A trăit ca un apro-

² Dumitru STĂNILOAE, *Uniatismul din Transilvania. Încercarea de dezbinarea poporului român*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1973, p. 16.

³ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ed. a II-a, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 290

⁴ Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, p. 291

⁵ Mircea PĂCURARIU, „Armata și Biserica în trecutul neamului nostru” în *Revista Teologică*, nr. 1/2018, p. 19.

piat al oamenilor simpli, dar și al intelectualilor revoluționari pașoptiști, care l-au ales să pregătească Marea adunare de la Islaz. În acest sens a alcătuit o rugăciune citită în data de 9 iunie 1848, pentru binecuvântarea steagurilor revoluționare. Chiar dacă a luptat pentru idealurile Revoluției este exclus din lista membrilor viitorului guvern, pe motiv că nu știa carte. După înfrângerea revoluției va avea de suferit, fiind arestat la 6 octombrie 1848, mai apoi în 8 iulie 1849, este exilat din Țara Românească suferind timp de 6 ani. După întoarcerea din 1855 va fi administrator al mai multor mănăstiri, în 1876 trece la Domnul.⁶

Șapcă din Celei, acest preot și erou revoluționar pașoptist, unul dintre capii Revoluției de la 1848, fiind considerat unul dintre membrii marcanți ai mișcării pașoptiste, care înțelegând situația țării din punct de vedere economic, social și politic, preotul Șapcă se implică împreună cu frații Golescu și ceilalți membri ai societății „Frăția”, să schimbe societate și să să propage prin predicile sale ideile Revoluției pașoptiste în popor.⁷

După cum ne arată poezia *Ruga lui Popa Șapcă* rolul acestui preot a fost de a lupta pentru idealurile naționale, i-a pregătit pe revoluționari, după modelul biblic, înainte de un eveniment important ne înfățișăm înaintea lui Dumnezeu pentru a ne mărturisi păcatele și pentru a primi binecuvântarea de a izbuti în nobila misiune. Preotul Șapcă devine organul văzut al binecuvântării revărsate de Dumnezeu peste pașoptiștii revoluționari:

„Pașoptiștii dintr-un bordei prea strâmt
De la Popa Șapcă din Scriptură
Din altarul lui de sub pământ
Și-au luat avântului măsură

Popa Șapcă-i spovedi pe rând
Și le-a pus o lacrimă pe limbă
Din lumina Logosului sfânt
Ce înviază totul și preschimbă

Acest oltean călugăr și păstor
La islaz a îngenuncheat fierbinte
Dumnezeului izbăvitor
De Români să îi aducă-aminte”.⁸

⁶ Dan Dumitru ANASTASESCU, „Preotul Radu Șapcă din Celei-erou revoluționar pașoptist”, *Ziarul Lumina*. <https://ziarulumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/preotul-radu-sapca-din-celei-erou-revolutionar-pasoptist-186632.html>.

⁷ Sergiu-Grigore POPESCU, *Participarea clerului din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului român [sec. XIX și XX]*, Ed. Aius, Craiova, 2010, p. 63.

⁸ Ioan ALEXANDRU, *Pământ transfigurat*, Ed. Minerva, București, 1982, p. 87.

Inspirat de Duhului Sfânt și mânat de un puternic simțământ patriotic, se va ruga ca Dumnezeu să sfințească steagurile de luptă și să reverse harul jertfitor. Ni se dezvăluie o comparație cu imaginea biblică a ieșirii poporului evreu din robie, după cum aceia călăuziți de Dumnezeu au scăpat, tot așa și poporul român, să fie călăuzit spre biruință:

„Varsă tărie în pieptul tuturor
Bunătate în inimi și-mpăcare
Dă brațului curajul jertfitor
Să nu lovească fără ascultare

Doamne al românilor stâlpul de foc
Călăuzind pe Moise în pustie
În acest bordei de nenoroc
Lasă-te pe-o brumă de făclie

Cu semnul crucii lasă-ncununat
Acest stindard de lemn fără putere
Să se-nalțe-n fiecare sat
Nu o răscoală ci o înviere”.⁹

Finalul poeziei ne dezvăluie imaginea preotului care se roagă ca Dumnezeu să mântuiască poporul român de abuzurile stăpânirii străine și de jugul greu al iobăgiei.¹⁰

„ Să sfințească munca tuturor
Să aducă lumii libertate (...)
Scapă-ne de Faraonii mulți
De abuzul clăcii și podvadă
Că de când umblăm numai desculți
A început și piatra să se roadă”.¹¹

Poetul I. Alexandru scrie poezia: *Imnul lui Sofronie din Cioara*, care apare în volumul *Imnele Transilvaniei*, inspirat din realitatea istorică a Transilvaniei, după cum am citit mai sus, în care putem vedea cum autorul ni-l descrie pe Sofronie ca pe un păstor al Transilvaniei. Autorul se folosește de realitatea istorică, ieromonahul Sofronie se așază în localitatea Cioara

⁹ I. ALEXANDRU, *Pământ transfigurat*, p. 88.

¹⁰ Vezi: S.-G. POPESCU, *Participarea clerului din Oltenia*; Dorin STĂNESCU, „O figură emblematică a Revoluției de la 1848-Preotul Radu Șapcă”, *Ziarul Lumina*. <https://ziarulumina.ro/actualitate-religioasa/documentar/o-figura-emblematica-a-revolutiei-de-la-1848-preotul-radu-sapca-190200.html>.

¹¹ I. ALEXANDRU, *Pământ transfigurat*, p. 88.

din județul Alba și ridică în mijlocul codrului un mic schit în care se ruga, mai avea câțiva copii pe care îi învăța în chip gratuit să scrie și să citească, aceste fapte vor atrage mânia stăpânitorilor străini.¹²

Poetul I. Alexandru ne creează o imagine a ieromonahului Sofronie¹³ pe baza acțiunilor sale de apărare a dreptei credințe cât și o descriere a înfățișării sale. Imaginea de apărător al credinței și a idealurilor românești este una inspirată de realitate. Sofronie a trăit în vremea represaliilor habsburgilor împotriva preoților și credincioșilor ortodocși din Transilvania, care nu doreau să adere la uniație. El a suferit de pe urma faptului că a ținut stindardul dreptei credințe. Astfel în primăvara anului 1757 primarul maghiar din Vințul de Jos însoțit de câțiva etnici maghiari, distrug schitul ieromonahului ceea ce creează o stare de nemulțumire. Această nemulțumire se transformă într-o răscoală anti uniație pe care o va conduce Sofronie, acest ieromonah care cutreieră satele și îndemnând românii să nu mai accepte abuzurilor socio-religioase săvârșite de stăpânirea habsburgică. Acest lucru este surprins de poetul Ioan Alexandru după cum reiese din firul poeziei:¹⁴

„La marginile lumii. Sofronie
Părinte te strevăd, din sat în sat făclie
Cum strângi sobor și cuvîntezi fierbinte (...)
Cu barba sură picurând pe piept aloie mir pe capul
Tău vărsată, rasa răsăriteană de monah sub un șerpar
De flăcări strecurată, opinci ușoare-nfășurate iuți
Pân la genunchi peste obiele din cânepă țesută foarte
Des de maica ta în nopți fără de stele (...)
Trași sub ciubare de pe munți, de moții-mpinși la vale-n
Pribegie; cu șapca în cap, de oaie, mâncată de furtuni
Și un suman cârpit și-n cingătoare

¹² Pr. Mircea PĂCURARIU, *Sfinți daco-romani și români*, Ed. Basilica, București, 2013, p. 256.

¹³ Biserica Ortodoxă Română și-a arătat recunoștința față de preoții mărturisitori, iar pentru meritele lor deosebite avute în apărarea credinței ortodoxe transilvănene au fost trecuți în rândul sfinților. Astfel abia după recunoașterea independenței de stat 1877, după organizarea Bisericii, după dobândirea autocefaliei sau a independenței față de Patriarhia Ecumenică 1885, după Marea Unire și ridicarea Bisericii din România Mare la rangul de Patriarhie 1925 s-au făcut primele canonizări. Canonizarea unor sfinți români s-a făcut abia în anul 1955, pe baza unei hotărâri a Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Romane, din 28 februarie 1950, când în rândul sfinților au fost trecuți cuvioșii ieromonahi Visarion Sarai, Sofronie din Cioara și drept-credinciosul Oprea Nicolae (Miclaus) din Săliștea Sibiului, cu zi comună de pomenire la 21 octombrie. Mai apoi, în 1992, a fost întregit numărul sfinților mărturisitori transilvăneni, fiind trecuți în rândul sfinților preotul mărturisitor Moise Măcinic din Sibiel și Ioan din Galeș, având ca zi de pomenire 21 octombrie, o zi comună deoarece toți au avut aceeași luptă de purtat și jertfe comune pentru credința ortodoxă. Vezi: Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgică generală cu noțiuni de artă bisericească, arhitectură și pictură creștină*, ed. a III-a, vol. I, Ed. Basilica, București, 2015, p. 355; Pr. Mircea PĂCURARIU, *Sfinți români și daco-români*, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994, pp. 75-77.

¹⁴ Pr. M. PĂCURARIU, *Sfinți daco-romani și români*, pp. 257.

Vârât un fluier știrb fără de glas și-n straiță veșted
 Undo dosoi cu sare, și-o brumă
 De cuțit cosor...”.¹⁵

Pentru că a militat îndemnând românii satelor hunedorene să rămână statornici în credința lor, a fost arestat și închis la Bobâlna, sub presiunea a 600 de țărani el va fi eliberat. Nu era violent, modul în care el lupta era prin predici și cuvântări, prin acestea îndemna satele să rămână statornice în credința lor, acest lucru va supăra autoritățile de la Viena, ducând la o nouă arestare în biserica din Abrud. Și de data aceasta va fi eliberat sub presiunea a 7000 de români. La Zlatna, Sofronie va convoca un sinod în data de 10 -11 august 1760, la această adunare au redactat două memoarii, unul către împărăteasa Maria Tereza, și altul către Guvernul transilvan, prin care cei prezenți cereau un episcop ortodox, să reprimească bisericile și posesiile luate de preoții uniți, eliberarea celor care au fost închiși pentru apărarea dreptei credințe și mai apoi libertate religioasă pentru românii ortodocși transilvăneni. Cel mai important Sinod, dintre cele organizate de Sfântul Sofronie, este cel de la Alba Iulia din anul 1761, aici sunt scrise punctual doleanțele românilor ortodocși. Datorită împrejurărilor politice din Transilvania va trece munții în Țara Românească de unde va veghea.¹⁶

Este un fapt arhicunoscut că Biserica Ortodoxă Română a fost alături de poporul român sprijinindu-l în împlinirea năzuințelor sale. Nu există moment important în viața românilor la care slujitorii lui Dumnezeu să nu fi participat activ.¹⁷ Pentru că poporul român s-a născut creștin încă de la începutul său, s-a format în jurul Bisericii, această devenind nu doar un loc de rugăciune ci și un simbol al unității etnice.¹⁸ Misiunea îndeplinită de preoți, se poate observa ca un fir roșu prin istoria națională, începând din timpul domnitorilor și până astăzi. La finalul luptelor, preoții români au fost cinstiți de cei din neamul românesc, aleși fiind în delegațiile ce au luat parte la declararea Marii Uniri din 1 decembrie 1918.¹⁹

¹⁵ Ioan ALEXANDRU, *Imnele Transilvaniei*, Ed. Cartea Românească, București, 1976, pp. 148-152.

¹⁶ Pr. M. PĂCURARIU, *Sfinți daco-romani și români*, pp. 259.

¹⁷ Gheorghe LIȚIU, „Rugăciunea de la Alba Iulia” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018, p. 43.

¹⁸ Aurel COSMA, „Biserica română din Banat și Unirea de la Alba Iulia” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Editura Basilica, București, 2018, p. 56

¹⁹ Pentru mai multe informații despre aceste fapte istorice și cum se reflectă chipul sacerdotului în ele, vezi următoarele: Grigore N. POPESCU, *Preoțimea română și întregirea neamului*, vol. I, Ed. Basilica, București, 2018; Grigore N. POPESCU, *Preoțimea română și întregirea neamului*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018; Gheorghe NICOLESCU, Gheorghe DOBRESU, Andrei NICOLESCU, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919*, vol. I, Ed. Basilica, București, 2018; Gheorghe NICOLESCU, Gheorghe DOBRESU, Andrei NICOLESCU, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018; DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Biruință prin jertfă. Demnitate

Ziua de 1 Decembrie 1918 rămâne în istoria neamului nostru, ca ziua în care s-au înfăptuit năzuințele de peste veacuri ale poporului român, idealuri naționale cu privire la libertate, unitate națională: socială politică și religioasă. Această zi este una aleasă deoarece vine că și o încununare luptelor și jertfelor care s-au făcut de către preoți și credincioși pentru păstrarea unității de neam și limbă, pentru păstrarea tezaurului spiritual moștenit de la strămoșii noștri, pentru ca noi astăzi să ne putem manifesta liberi voința și credința noastră.²⁰

Participarea preoților la înfăptuirea idealurilor printre care și Marea Unire este amintită și de Ioan Groșan care în volumul său *Trenul de noapte*, scrie o năvelă numită *Spovedania*, în care ne sunt prezentate imaginile a doi preoți. Cel mai în vârstă dintre cei doi, preotul Valentin Dima, este descris de autor ca participant la Marea Unire, zicând că el a fost unul dintre cei care au pus mâna, cu emoție sfântă, pe actul proclamației de unire din 1918 de la Alba Iulia. Imaginea preotului stă legată de trecutul istoric, este înfățișat ca un om puternic cu un caracter tare, chiar dacă opera va

prin unire. Slujitori ai Bisericii pe front și la unirea din 1918” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, Vol. I, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 5-11; Gheorghe LIȚIU, „Rugăciunea de la Alba Iulia” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. I, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 43-52; Aurel COSMA, „Biserica română din Banat și Unirea de la Alba Iulia” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. I, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 52-74; Niculae ȘERBĂNESCU, „Promovarea ideei despre unitatea neamului românesc în predosloviile cărților bisericești” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. I, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 218-236; EFTIMIE BĂRLĂDEANUL, „Din însemnările preotului Petru Popa, duhovnicul regimentului 54 infanterie în timpul Primul Război Mondial” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. I, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 257-267; Mircea PĂCURARIU, „Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 Decembrie 1918” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. I, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 305-331; Ioan TOACĂ, „Aportul slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române la lupta contra regimului de ocupație pentru eliberarea pământul străbun (1916-1918)” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 5-16; Nicolae GHINEA, „Preotul Avram Imbroane, un luptător bănățean pentru unirea de la 1 Decembrie 1918” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 16-21; Efitimie LUCA, „Clerici ortodocși din eparhia Romanului și Hușilor în războiul din 1916-1918” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 21-36; Gheorghe VASILESCU, „Din suferințele Bisericii noastre în teritoriul vremelnice ocupat (1916-1918)” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 36-42; Eftimie LUCA, „Referiri ale Episcopului Melchisedec la unitatea și unirea românilor” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 61-72; C. CAZAN, „Slujitori ortodocși din Eparhia Romanului și Hușilor în lupta pentru reîntregirea pământului străbun” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 97-109; Scarlat PORCESCU, „Contribuții aduse de slujitori bisericești din Arhiepiscopia Iașilor, în anii 1916-1918, pentru făurirea statului național unitar român” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 109-160; NIFON PLOIEȘTEANUL, „Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la realizarea Marii Uniri” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Ed. Basilica, București, 2018, pp. 208-218.

²⁰ Ștefan ALEXE, „Marea Adunare Națională de la Alba Iulia - 1 Decembrie 1918” în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. I, Ed. Basilica, București, 2018, p. 187.

ajunge să ne prezinte mai mult imaginea preotului Emilian, preotului tânăr, o altfel de imagine decât a celui bătrân, vedem că până și proza mai recentă încă se folosește de această imagine a preotului care a participat la înfăptuirea marilor idealuri naționale, de această dată autorul ne vorbește despre prezența la Marea Unire.²¹

Ion Agârbiceanu surprinde în chip minunat această împletire între idealul național și dreapta credință prin crearea unui singur personaj, preotul Marcu, care pe lângă faptul că era însetat de cunoaștere, vedem că aleargă să-i cunoască pe cei care au scris cărțile de cult, și chiar rămâne fascinat de unii dintre profesorii săi, dar mai presus de acestea sunt idealurile naționale, ele trezesc simțămintele înalte ale idealurilor ardelenene, născând în interiorul său un conflict, i se aprinde inima și lasă cele ale preoției, din dorința de a găsi dreptatea mult așteptată a celor oprimați, această dorință a idealurilor naționale îl determine să ia pistolul în mână și să lupte pentru apărarea patriei, lăsând totul în urmă chiar și familia.²²

2. Luptători prin faptă și cuvânt pentru emanciparea poporului

Octavian Goga a fost măcinat de nobilul sentiment al iubirii față de glie, un militant acerb al libertății politice și religioase a românilor transilvăneni și al unirii tuturor românilor,²³ un deschizător de drumuri care devine erou al ideii de unire națională și al dezrobirii neamului românesc din Transilvania și un orator deosebit care a încercat să înflăcăreze prin cuvântul său mulțimile.²⁴ Toate acestea sunt exprimate prin poezia *Apostolul*, în care este surprinsă imaginea preotului care călăuzește poporul spre împlinirea idealurilor naționale, bătrânul sacerdot fiind văzut ca un profet. Această alcătuire literară prezintă lupta pentru înfăptuirea idealurilor naționale caracterizată prin profetism.²⁵

În poezia *Apostolul*, O. Goga surprinde o parte a misiunii preotului ardelean, acest moșneag „albit de zile negre”, este cel care deschide drumul frământărilor și a idealurilor naționale: „Bătrânul mag înaltă fruntea,/ Ce sfânt e graiul gurii sale:/ Din el va lumina norocul/ Acestui neam sfârșit de jale!”²⁶

²¹ Ioan GROȘAN, *Trenul de noapte: povestiri*, Ed. Cartea Românească, București, 1989, p. 81.

²² Ion AGÂRBICEANU, *Opere*, vol. I, Ed. Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2013, pp. 196-213.

²³ Eugen SIMION (coord.), *Dicționarul general al limbii române*, vol. E-K, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2005, p. 374.

²⁴ Ion Dodu BĂLAN, „Prefață”, în Octavian GOGA, *Opere*, vol. I, ed. a II-a, Ed. Minerva, București, 1987, p. 7.

²⁵ Ioan MASSOFF, *Despre ei și despre alții*, Ed. Minerva, București, 1973, p. p. 146.

²⁶ Octavian GOGA, *Opere*, vol. I, p. 16.

Misiunea spirituală a acestui preot este de a da glas suferințelor și năzuințelor poporului român asuprit, fiind un propovăduitor al credinței și militant pentru eliberarea poporului român de sub jugul austro-ungar.²⁷ Autorul ne prezintă, chipul unui preot-profet, care cu puterea cuvântului său, și cinstea de care se bucura între oameni, îndeamnă la împlinirea idealurilor naționale: „Cuvine-se hirotonirea/ Cu harul cerurilor ție,/ Drept-vestitorule apostol/ Al unei vremi ce va să vie”.²⁸

Un alt exemplu, este acela al preotului George Pârvu, care lasă frica și luptă pentru emanciparea românilor. Ion Agârbiceanu descria această tră-sătură în opera: *În luptă*, unde autorul spunea prin gura personajului că: „Nația noastră-i necăjită n-ai ce zice...O singură dată, orice nedreptăți li-s-ar fi făcut, n-au zis nimic, numai au gemut înădușit”. Acesta în biserică i-a îndemnat pe oameni să nu accepte comasarea pământului, iar pentru aceasta a pierdut o bună parte din pământ. A fost un apărător de neam și limbă, se vede din dialogul purtat cu notarul, care nu dorea să vorbească în limba română, spunând că: „românii nu pricep limba ungurească. N-o auzim numai când vin secuii cu oale”, fiind ironic cu acesta. Era un preot înțelept, cumpătat și cu o judecată dreaptă: „După ce au ieșit din biserică, se adunară pâlcuri-pâlcuri și se mirau de cumințenia popii. Măi, d-lui om odată, nu tufă ca noi”. Pentru că a vorbit despre nedreptatea stăpânirii străine, nu mai era văzut cu ochii buni de cei mai mari. Însă avea conștiința misiunii sale prin care știa că trebuie să lumineze poporul român, ca în urma sa să rămână ceva, să apere credința și neamul prin luminare:

„Dragii mei, voi nu știți dar ținta noastră nu poate fi deocamdată alta decât ca să apucăm, să ne stângem. Dar să ne stângem după ce-am luminat cât de cât în viață, să ne stângem așa ca oastea, ca și după ce-om dispărea, să rămână în urma noastră lumină. Și, numai după ce vor veni multe stele de acestea să se stingă în satele noastre, se va împrăștia întunericul mare ce apasă, se va schimba și traiul nostru. Pe noi poate că nu ne știe nimeni cumsecade ce suntem, nu-și bate nimeni capul cu noi. Dar asta nu trebuie să ne descurajeze. Noi știm de altă răsplată, care nu-i de la oameni, și chiar și aceștia, când nu vom mai fi, își vor aduce cu drag aminte de niște luminițe, care au tot rărit din întunericul din care până la ei n-a ajuns nimic”.²⁹

Un alt sacerdot care la vremea sa schimbă mentalitatea vremii, este eroul lui Slavici, părintele Trandafir, numit mai apoi Popa Tanda. El este

²⁷ Stelian SPÂNU, *Chipul luminos al preotului în literatura română*, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2007, p. 53.

²⁸ Octavian GOGA, *Opere*, vol. I, p. 17.

²⁹ Ion AGÂRBICEANU, *Opere*, vol. I, p. 265.

chipul preotului care încearcă și reușește să îi schimbe pe oameni prin exemplul său personal. Ajunge să slujească într-un sat de pe Valea Seacă numit Sărăcenii. Satul acesta avea o imagine dezolantă cu case rare, lipseau gardurile, pentru că nu aveau ce îngrași, hornurile erau de prisos, însă toate acestea se schimbă prin munca preotului. Avea și el o meteahnă, era greu la vorbă și cam aspru la judecată, „prea de-a dreptul, prea verde-fățîș”, și aceea a atras mutarea în acest sat. Își dă seama că oamenii sunt leneși și dorește să-i îndrepte prin cuvânt, la început cu sfatul, mai apoi cu batjocură, această tîndălitură îi fac pe oameni să îl numească Popa Tanda. Văzînd că nu este chip de îndreptare prin cuvânt, încearcă prin exemplul personal, să renoveze propria casă, ceea ce îi face pe oameni să exclame: „Popa e omul dracului”. Apoi își îngrește casa, pune straturi și începe să lucreze pămîntul. Spre sfârșitul operei autorul ne înfățișează un sat schimbat, cu oameni harnici, care s-au schimbat datorită preotului, ajungînd să spunînd: „Ține-l Doamne, la mulți ani, că e omul lui Dumnezeu”.³⁰ Acesta este chipul preotului care pe orice cale încearcă să își facă misiunea, prin perseverență și ambiție reușește, ca prin exemplul personal să îi schimbe pe oameni.

În *Istoria literaturii române* George Călinescu menționează un lucru aparent fără vreo importanță, cum că Slavici a susținut că românii își pot asigura libertatea de dezvoltare chiar și sub stăpînire austro-ungară, doar că trebuie să caute aliați în propria lor țară. Această afirmație dacă o punem în legătură cu personajul Popa Tanda, observăm că autorul ascunde în această operă literară intenția de a arăta că există o cale de ridicare a țăranului român. Preotul Trandafir reprezintă un întreg popor care încearcă să se dezvolte sub stăpînirea austro-ungară, el ajunge într-un sat de leneș, care sunt pe deasupra și săraci, el va încerca prin predicile sale să-i îndrepte. Deși era ascultat de către popor, vedem că nu există nici o schimbare, apoi eroul nostru trece la invective, mai apoi lumea să ajungă să îl ocolească, ajunge în punctul în care își dă seama că el trebuie să devină un gospodar model al satului, prin muncă încearcă să depășească condiția locului, probabil prin analogie așa va fi trebuit să facă și poporul român.³¹

Popa Tanda este un preot conștient de misiunea sa, care se străduiește să-i schimbe pe păstoriții săi prin exemplul personal. Nuvela aceasta face parte din scrierile care aveau ca scop ridicarea țăranului și a satului românesc, prin schimbarea în bine a comportamentului uman, nu prin reforme, Slavici pornește de la realitățile din satul tradițional românesc în care întîlnim două categorii umane, omul leneș și/sau omul dedat alcoolului. Preotul

³⁰ Ioan SLAVICI, *Nuvela*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958, pp. 60-72

³¹ George CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ed. a II-a, Ed. Minerva, București, 1982, p. 509.

având misiunea de a trage după sine, spre schimbare, întreaga comunitate prin exemplul personal.³²

Chiar dacă imaginea satului în care trebuie să-și îndeplinească misiunea sacerdotală, era una dezolantă, o parohie în care nu mulți reușeau să rămână, preotul Trandafir conștient de înălțimea misiunii sale, pornește în misiunea de ridicare spirituală și socială a satului Sărăceni de pe Valea Seacă.³³ El încearcă să schimbe comunitatea prin cuvântări și predici, împărtășindu-le credincioșilor din înțelepciunea sa, fără rezultat deoarece oamenii nu frecventau biserica, văzând aceasta pornește preotul în căutarea oamenilor, toată ziua umbla prin sat sfătuindu-i. Dacă a înțeles că prin vorbă bună nu poate să schimbe nimic, a început cu ocara, din dorința de a-i trezi pe oameni. Oamenii au început să îl evite, să nu fie batjocoriți, doar ca după atâta tândălitură oamenii i-au pus numele de Popa Tanda, oamenii au început să râdă de el, chiar l-au reclamat la protopop și la episcopie.³⁴ Deși la începutul nulei preotul Trandafir era apreciat de poporenii săi, pe măsură ce-și implementa planul lucrurile se schimbă:

„Pe părintele Trandafir să-l țină Dumnezeu! Este om bun; a învățat multă carte și cântă mai frumos decât chiar și răposatul tatăl său, Dumnezeu să-l ierte! Și totdeauna vorbește drept și cumpănit, ca și când ar citi din carte. Și harnic și grijitor cu este părintele Trandafir. Adună din multe și face din nimic ceva. Strânge dreg și culege ca să aibă pentru sine și pentru alții mulți. Mult s-a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui. Școlile cele mari nu se fac numai iac-așa mergând și venind”.³⁵

Datorită simțului practic preotul Trandafir a înțeles că nu poate să trăiască din preoție atâta vreme cât oamenii sunt săraci, preotul Trandafir a început să ia atitudine, să schimbe pentru început fața propriei sale locuințe, a împrejmuit curtea, și-a luat cal, și-a cumpărat car, a luat pe lângă sine un om de ajutor, a semănat pământul, văzând toate aceste schimbări oamenii erau nemulțumiți clătinând din cap ziceau: „Popa e omul dracului”. După ce își pune planul în aplicare, spre finalul nulei când toate s-au schimbat până și chipul părintelui Trandafir, la venirea în sat fiind vesel, verde și harnic, acum după ani era îmbătrânit, oamenii văzând realizările sale spuneau: „Ține-l Doamne, la mulți ani, că este omul lui Dumnezeu”.³⁶ Personajul Popa Tanda este în lite-

³² Lucian PRICOP, „Prefață” în Ioan SLAVICI, *Moara cu noroc, Popa Tanda, Budulea Taichii*, Ed. Cartex 2000, București, 2016, p. 16.

³³ S. SPÂNU, *Chipul luminos al preotului în literatura română*, p. 21.

³⁴ S. SPÂNU, *Chipul luminos al preotului în literatura română*, p. 21.

³⁵ I. SLAVICI, *Opere*, p. 297.

³⁶ I. SLAVICI, *Opere*, p. 316.

ratura română, un prototip al preotului care luminează, lumea satului românesc tradițional, el nu se limitează doar la transmiterea învățăturii, ci se angajează cu toată ființa, în faptă și cuvânt, în acțiunea de luminare a comunității rurale. Autorul, prin acest personaj ne arată propria sa concepție despre rolul preotului ca luminător în satul românesc transilvănean aflat sub stăpânire.³⁷

Majoritatea textelor au ca punct comun lupta pe care o duce preotul de emancipare și apărare a credinței și libertății neamului, în special în Ardeal. Acest lucru se face prin transmiterea învățăturilor prin cuvânt, alteori prin exemplul personal, alteori chiar luând arma în mână și conducând neamul spre eliberare. Chiar dacă știa că vor fi repercursiuni negative asupra lor, preoții nu se dădeau în spate de la a ajuta și a susține eliberarea poporului, un astfel de moment îl relatează Agârbiceanu în paginile lucrării *Părintele Damian*. Autorul ne relatează o întâmplare petrecută în vremea Primului Război Mondial, când armata română încerca să readucă pacea în Transilvania, părintele a ajutat armata română organizând în casa parohială o tabără, doar că din pricina contra ofensivei din Bulgaria, armata română se retrage rămânând din nou Ardealul sub stăpânire austro-ungară, iar preotul va fi arestat și închis unde va și muri pentru idealul său, lupta pentru unitatea de neam și de credință.³⁸

Un text care este elocvent în ceea ce privește misiunea emancipării poporului român este cel pe care îi scrie Ion Agârbiceanu, descriind lupta preotului Andrei Pascu și a preotului Todoruț de a schimba soarta unui sat sărac, aflat sub stăpânire ungară. Acest lucru se gândesc să-l facă pentru început organizând o școală românească, mai apoi se implică activ în împărțirea corectă a drepturilor sătești între locuitorii satului, an de an lemnele bune erau date ungurilor și sașilor, iar românii primeau ceea ce rămâne, doar că din pricina sărăciei planul lor se zădărnicește. Oamenii se întorc împotriva lor în momentul în care boierii sași, pe a căror moșii lucrau românii, refuzau să-i mai ajute pe români pe timpul iernii. Preoții se implică atât politic, cât și cultural, dar mai cu seamă religios, se luptă în așa fel încât în sfatul satului să participe și românii, preotul organizând lista românească de votare, ceea ce va aduce opresivă maghiarilor asupra lor. Din această relatare a lui Agârbiceanu ne dăm seama că preotul român transilvănean, se folosea de toate mijloacele pentru a-și împlini misiunea de emanciparea a poporului atât prin educație, cât și prin participarea la politica locală.³⁹

³⁷ D. VATAMANIUC, „Studiu introductiv și cronologic” la Ion CREANGĂ, *Opere*, vol. I, Ed. Național, București, 2001, pp. 3-17.

³⁸ I. AGÂRBICEANU, *Opere*, vol. III, Ed. Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2015, pp. 201-206.

³⁹ I. AGÂRBICEANU, *Opere*, vol. V, Ed. Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2016, p. 1150.

Concluzii:

Imaginea preotului român ardelean este de luptător alături de cei din neamul său pentru unitatea de credință și unitatea națională fiind o tră-sătură marcantă a chipului preotului român, el se jertfește pentru idealurile neamului, în ceea ce privește unitatea de credință și neam. Am amintit doar câteva vârfuri de lance însă lupta a fost una crâncenă pe parcursul unei perioade lungi de timp în care clericii și credincioși au luptat pentru idealul lor, deși au fost pedepsiți nu au capitulat, deși a fost o luptă grea, au căutat să o ducă cu demnitate. Unii dintre preoți au fost cinstiți cu diferite onoruri, iar alții au fost trecuți în calendarul nostru, ca sfinți ai Bisericii Ortodoxe Române.